

В. В. Георгієвська,
канд. наук із соц. комунік.

УДК 070: 32: 316.77

Гене́за партійної преси в Україні (1989–2013 рр.): джерелознавчий аспект

У статті досліджуються основні джерела інформації про становлення і розвиток партійної преси за останні 25 років в Україні, розглядається діяльність політичних партій у державі щодо створення власних друкованих засобів масової інформації. Зазначаються основні періодичні видання тих партій, які мають мережу своїх мас-медіа як інструментів політичного впливу на населення.

Ключові слова: політичні партії, преса, законодавчі документи України.

Вступ. Із часу прийняття Закону України «Про політичні партії в Україні» (2001 р., із низкою подальших змін) функціонування партій чітко регламентується цим документом. Важливою є стаття 2, що визначає поняття політичної партії: це «zareєстроване згідно з законом добровільне об'єднання громадян – прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах» [1]. Політичні партії мають як гарантії (ст. 4), так і обмеження (ст. 5) своєї діяльності.

Серед прав політичних партій в Україні закріплено право використовувати державні засоби масової інформації (ЗМІ), а також засновувати власні медіа, як це передбачено відповідними законами нашої держави. При цьому гарантується свобода опозиційної діяльності; свою критичну оцінку дій і рішень органів влади політична партія може викладати публічно й обстоювати свою позицію в державних і недержавних мас-медіа (ст. 12).

Таким чином, кожна політична партія має можливість оприлюднювати в пресі, на радіо чи телебаченні, в інтернет-виданнях свою загальнонаціональну програму суспільного прогресу, бачення шляхів розвитку держави та народу, заходи підтримки молодіжних, жіночих та інших об'єднань громадян тощо, однак за умови дотримання конституційних засад.

З такою самою метою (особливо інтенсивно перед черговими виборами в Україні) для розголосу власної позиції політичні партії створюють засоби масової інформації, найчастіше – друковану пресу. Поряд із цим традиційним сегментом політичного впливу в останні роки партії та громадські організації в Україні активно залучають до свого комунікаційного арсеналу мультимедійні засоби, але за кількістю назв переважають друковані ЗМІ як випробувані інструменти донесення програмних настанов, ведення внутрішньо- чи міжпартійної дискусії, виховання політичної культури своїх постійних передплатників чи спонтанних читачів.

Незважаючи на тривалу історію існування партійної преси в Україні, досі не існує цілісно-

го дослідження типологічної системи цієї окремої ніші мас-медіа, що так чи інакше формує політичні ідеали та впливає на політичну грамотність і толерантність населення нашої держави. Активізація політичних процесів в Україні з часу утвердження її державної незалежності значно розширила мережу партійних ЗМІ, але їх розвиток здебільшого оцінювали практики (політики й журналісти), а не науковці. Тому *актуальною* є потреба проаналізувати кількісні та якісні зміни, що відбуваються в секторі сучасних партійних ЗМІ, визначити ту джерелознавчу базу, що дасть змогу вченим простежувати трансформаційні чи типологічні процеси в партійній пресі України.

Серед дослідників партійної преси – автори навчальних посібників із історії української преси (А. Животко, О. Мукомела, І. Михайлин, В. Владимиров та ін.), історики, які уважно вивчали функціонування партій та їхніх друкованих органів (В. Головченко, В. Солдатенко, О. Березовський, А. Заводовський, І. Михальський та ін.). Партійне керівництво пресою періоду 1917–1925 рр. у контексті російського досвіду та українських реалій досліджував львівський проф. І. Крупський [2]. Аспекти формування «політичної свідомості регіону», умов політичної соціалізації молоді завдяки партійній пресі Закарпаття міжвоєнного часу проаналізувала З. Ваколя [3]. Працівник НБУВ ім. В. І. Вернадського А. Потіха розглядає інформацію партійних ЗМІ в системі комунікативного ресурсу бібліотек, а партійну пресу – як джерело наукової інформації в процесі її трансформації [4]. Проф. В. Карпенко торкався проблем трансформаційних процесів в інформаційній площині в період демократизації українського суспільства [5].

Безпосередньо теми нашого дослідження стосується стаття О. Дранишникової в електронному науковому журналі «Медиаскоп» (Москва). Авторка торкається проблем типології партійної преси, її цільового призначення та функцій у Російській Федерації. Для контент-аналізу змісту видань обрано три найвпливовіші партійні газети: «Правда» (Компартія РФ), «ЛДПР»

Наукові записки Інституту журналістики. Том 56. 2014. Листопад – вересень.

та «Справедливая Россия» двох однойменних партій [6]. Подібні дослідження в Україні не проводились.

Мета нашої статті – встановити джерела наукової інформації про становлення і розвиток партійної преси за останні 25 років, визначити кількісні та якісні параметри зазначеного сегмента друкованих ЗМІ України.

Методи дослідження. Основні методи дослідження: аналіз офіційних документів (відповідні Закони України, державний реєстр політичних партій, державний реєстр друкованих ЗМІ та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності); моніторинг партійних видань, що знаходяться у фондах газетного відділу НБУВ; компаративні дослідження матеріалів поточних мас-медіа (преси, сайтів політичних партій тощо), що дає змогу реставрувати певні фактичні джерела для подальших досліджень партійної преси як сегмента загальної системи засобів масової комунікації в Україні на сучасному етапі.

Результати й обговорення. Електронний ресурс Державної реєстраційної служби України подає у вільному доступі основні дані про політичні партії в Україні, де можна дізнатися як про коректну назву партії, так і про дату її заснування (реєстрації), адресу та керівника. Перша в цьому списку – Політична партія «Українська платформа «Собор» (5 листопада 1990 р.), остання (з реєстрацією 25 липня 2014 р.) – Політична партія «Могутня Україна», яку офіційно очолює Леся Юрїївна Оробець [7].

Вищезазначений реєстр дає можливість простежити динаміку створення політичних партій в Україні та визначити основні тенденції їх розвитку. Починаючи з 1992 р., виникало від двох до 24 нових політичних партій за рік (найменше у такі роки: 1994, 1995, 2002; найбільше у 2005 р. – 24, по 19 – у 1999, 2008 рр., а також за сім місяців 2014 р.). У виборах до Верховної Ради України 2014 р. брали участь 87 політичних партій, 9 із яких стали парламентськими (зокрема Комуністична партія України (zareєстрована 1993 р.), Всеукраїнське об'єднання «Свобода» (1995 р.), Народна партія (1996 р.), Партія регіонів (1997 р.), Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина» (1999 р.), Політична партія «УДАР» (Український Демократичний Альянс за Реформи, 2005 р.) Віталія Кличка, Радикальна партія Олега Ляшка (2010 р.) та ін.

Деякі політичні партії в Україні мають однакове спрямування, але через різні причини прагнуть мати окремий центр і статут. Наприклад, споріднені в назвах Партія зелених України, Політична партія «Зелені», Зелена екологічна партія України «Райдуга»; Комуністична партія України, Комуністична партія України (оновлена), Комуністична партія робітників і селян, Політична партія «Комуністична марк-

систсько-ленінська партія України»; Соціалістична партія, Соціал-демократична партія, Соціал-демократична партія України (об'єднана), Прогресивна соціалістична партія, Партія «Соціалістична Україна», Політична партія «Народні соціал-демократи» тощо.

Спробуємо простежити кількісні показники партійних органів – друкованих ЗМІ за останні 25 років. На жаль, конкретної статистики тут не існує. Не доводиться навіть розраховувати на те, що кожна редакція і видавництво ретельно і вчасно надсилають обов'язковий примірник до основних бібліотек України, як це визначено Законом України «Про обов'язковий примірник документів» (набув чинності 13 травня 1999 р.). Цей Закон визначає правові засади функціонування системи обов'язкового примірника документів та регулює інформаційні відносини, пов'язані з поповненням національного інформаційного фонду України. Обов'язковий примірник документів – примірник різних видів тиражованих документів, який передає його виробник на безоплатній або платній основі юридичним особам, визначеним цим Законом [8]. Серед таких юридичних осіб названо Книжкову палату України та національні бібліотеки. Тому наявність певних періодичних видань у фондах НБУВ не гарантує стовідсотково повну інформацію про всі видання, що були зареєстровані чи вийшли в світ в Україні.

Наприклад, у фондах газетного відділу НБУВ за 1989 р. (час «гласності й перебудови») найбільше зберігається видань громадсько-політичної організації «Народний рух України за перебудову» (заснована організація 1989 р., зареєстрована Радою Міністрів УРСР 1990 р.) З 1993 р. – це політична партія (повна назва – Українська народна партія «Рух»), що відповідно до статуту має скорочені назви НРУ або «Рух». Ця організація видавала понад 30 часописів – інформаційних бюлетенів, експрес-випусків, видань крайових та регіональних організацій, молодіжних осередків тощо.

Більшість цих видань з'явилися у Києві («Вібір», «Вільне слово», «Вісник Руху», «Досвітні огні», «Експрес-новини», «Рух», «Хвиля») та Харкові («Вісті», «На сполох», «Слобідська Україна»). Повноправною трибуною низових осередків можна назвати «Віче» у Львові, «Галичину» в Івано-Франківську, «Молоду Галичину» в Трускавці, «Голос Карпат» у Бориславі на Львівщині, «Громаду» в Чернігові, «Думку» в Кіровограді, «Жорна» у Дніпропетровську, «Народну справу» в Луцьку, «Пробудження» в Сумах і Хмельницькому, «Червону калину» в Умані, «Чорноморію» у Миколаєві. Єдина газета російською мовою, що наявна у фондах НБУВ за 1989 р., – це «Ініціатива» в Шостці Сумської області.

За каталогом, виданим у Канаді, НБУВ мала в реєстрі періодичних видань політичних партій,

рухів, самодіяльних громадських об'єднань і товариств в Україні 1989–1990 рр. 302 часописи, з них найбільше було видано в Києві (170), Львові (41), Житомирі (13), Тернополі (10), Харкові (8), Донецьку і Запоріжжі – по 7, в інших містах – ще менші показники [9].

Вже 1990 р. серед періодичних видань України збільшилася частка газет партій. Приміром, райкоми Компартії України (КПУ) сприяли виходу в світ різноманітних «вісників» і «районних вісників» (найбільше у Севастополі та Сімферополі). Нарощував свої інформаційно-пропагандистські позиції і НРУ; деякі попередні часописи продовжували видаватися, до них приєдналися нові: «Бориспільський дзвін», «Верховинська ватра», «Вільне слово», «Голос Таврії», «Гомін», «Дзвін», «Доля», «Кобза», «Козацький рід», «На сполох», «Собор», «Тарасове поле», «Черкаський час» та ін.; територіально охоплено всі частини України (фактично не представлено Крим).

У цей час (1990 р.) серед партій-засновників преси трапляються такі: *Українська республіканська партія* («Відродження» на Київщині, «Воля» у Кіцмані та Чернігові, «Голос відродження», «Київський час» та «Прапор антикомунізму» у Києві, «За незалежність» в Івано-Франківську, «Ломикамінь» у Кременчуці, «Львівські новини» у Львові, «Схід» у Запоріжжі, «Тризуб» в Умані), *Соціал-демократична партія* («Вільна земля» та «Соціал-демократ» у Києві, «Призиви» у Ялті), *Українська національна партія* («Вісті» у Черкасах), *Українська демократична партія* («Громада» у Києві), *Українська християнсько-демократична партія* («Воскресіння» в Івано-Франківську, «За віру і волю» в Тернополі), *Ліберально-демократична партія України* («Ліберал» у Києві).

Таким чином, у 1990 р. доволі широку мережу партійних видань мали НРУ, УРП, КПУ, охоплюючи інформаційними повідомленнями практично всі куточки України, формуючи свою соціальнокомунікаційну структуру й ґрунт для подальшої освітлювальної роботи. Часткові кроки в цьому напрямку були здійснені, окрім уже згаданих партій та їхніх органів, незначними партійними осередками: Українською народно-демократичною партією, Демократичною робітничою (марксистською) партією, Аграрно-комуністичним революційним союзом, Партією конституційних демократів, соціал-конструктивістами, анархістами та ін.

Державно-політичні переорієнтації на початку 90-х рр. ХХ ст., розвал єдиної радянської системи та створення незалежних держав, зокрема незалежної Української Республіки, що сприяло демократизації всіх сфер суспільного життя, призвели до ще більшого розгалуження політичних партій, збільшення їхньої ролі у виборчих процесах та піднесення політичного голосу мас.

Вже наприкінці 1990-х рр. суттєво розширюється спектр партій в Україні, різноманітною стає їхня інформаційно-комунікаційна взаємодія з читачами та електоратом, адже найбільше друкованих засобів масової інформації (за назвами, періодичністю, тиражами) з'являється напередодні виборів усіх рівнів. Якщо взяти за точку відліку саме такі періоди в історії нашої держави (наприклад, вибори до Верховної Ради України у 1998 і 2012 рр.), то можна відстежити й наявність у бібліотечних фондах партійних видань.

За офіційними даними, у 1998 р. у виборах взяли участь 30 політичних партій і блоків, 8 із них подолали 4 % бар'єр (КПУ, НРУ, Блок Соціалістичної та Селянської партій, Партія зелених України, ВО «Громада», Прогресивна соціалістична партія та СДПУ(о)). Кожна з цих партій мала свою пресу, що розрізнялася за кількісними та якісними показниками.

У 1994–1997 рр. були зареєстровані такі органи КПУ, її обкомів, міськкомів та райкомів, як: «Комуніст» (двома мовами), «Коммунист» (Северодонецьк), «Комуніст Ужгородщини», а також, відповідно, Полтавщини, Кіровоградщини, Поділля (Хмельницький), Полісся (Житомир), Запоріжжя, Присамар'я (Новомосковськ), Донбасу, Кривбасу, Криму, Алчевська, Балаклійщини, Білогір'я тощо. Існували також обласні газети «Вінницька правда», «Радянська Буковина» (Чернівці), «Радянська Волинь» (Луцьк), «Ленінська правда» (Суми), «Советская Луганщина» [10].

До підростаючого покоління, нової зміни зверталися часописи молодих комуністів «Комсомольское знамя» (Харків), «Молодий комунар» (Кіровоград), «Новая волна» (Дніпропетровськ), «Юнком» (Київ). Акценти локального життя та партійної діяльності висвітлювали міські органи КПУ: «Севастопольская правда», «Набат» (Краматорськ), «Лисичанский рабочий», «Гласность» (Ялта), «За единство» (Євпаторія), «Голос народа» (Красний Луч), «Прапор Жовтня» (Черкащина), «Ленінський прапор» (Олександрія), «Приазовская правда» (Маріуполь) та ін.

В деяких регіонах КПУ та СПУ, іноді залучаючи міські Ради ветеранів війни та праці, об'єднали свої зусилля, видаючи однотипні спільні часописи: «Искра» (Артемівськ), «Правда Западного Донбасса», «Правда Приднепровья», «Правда Причерноморья», «Червоний стяг» (Сміла), «Патриот Приазовья» (Бердянськ).

На тлі цієї масованої пропагандистської діяльності, побудованої за кращими зразками Комуністичної партії СРСР з її традиціями застосування ідеологічної зброї на всіх фронтах – культурно-освітньому, виховному, виробничому тощо, інші партії відставали в темпах і тиражах, загальному охопленні політично заангажованої аудиторії.

В інформаційній площині України працювали також НРУ, УРП, НДП, ХДПУ, ЛПУ, Ліберальне об'єднання «СЛОН» та деякі інші партії. Засновувалися нові видання, які мали, скажімо, однотипні похідні заголовки від назви політичної партії ВО «Громада». Зважував свій потенціал у різних частинах нашої держави (та все ж із переважанням «західного крила») Конгрес українських націоналістів (КУН): «Доба нації» (Кривий Ріг), «Заграва» (Стрий), «Воля нації» (Коломия), «На грані двох світів» (Івано-Франківськ), «Націоналістична доба» (Хмельницький), «Нація і держава» (Львів).

Але кількісні показники були за комуністичними та соціалістичними силами. Серед соціалістичної преси цього часу слід назвати такі газети: «Зірка надії», «Красное знамя», «Лозовчанка», «Народна надія», «Народная правда», «Наше завтра» «Позиция», «Социалистический шахтер», «Товариш» (СПУ); «Альтернатива», «Социал-демократия» (СДПУ(о)); «Досвітні огні» (Прогресивна соціалістична партія України) та ін.

Саме про цей період тодішній голова Національної спілки журналістів України Ігор Лубченко писав: «Українська журналістика <...> опинилася на зламі двох площин: в одній діють засоби масової інформації, які й досі не можуть виборсатися із радянської, компартійної оболонки, коли газети читали й довіряли їм (наскільки повно – уже інша річ) саме тому, що вони були близькі до влади, висвітлювали події саме з позицій влади.

У другій площині існують ЗМІ, які намагаються дати своїй аудиторії об'єктивний погляд на те, що відбувається у країні та поза її межами. Цей сегмент інформаційного простору нашої країни ще досить слабкий, але українська журналістика поступово (на жаль, не так швидко, а головне – не так якісно) трансформується у бік незалежної» [11, с. 215].

На цьому шляху трансформації – перш за все кількісного зростання партійних органів преси – не завжди офіційна статистика була повною та об'єктивною. Приміром, сім років тому, на початку серпня 2007 р., інформаційний веб-сайт Харківської правозахисної групи, посилаючись на повідомлення тодішнього міністра юстиції України О. Лавриновича, констатував кілька важливих моментів: «Партіям в Україні офіційно належить 41 друкований ЗМІ, проте кількість ЗМІ, що перебувають під повним їхнім контролем в десятки разів більша»; «партійна преса не надто прижилася в незалежній Україні»: з майже 30 тис. зареєстрованих друкованих періодичних видань лише чотири десятки партійних [12]. Загальна картина мала такий вигляд: більшість політичних партій не мають своєї преси; партійні ЗМІ за накладом та сферою розповсюдження «глобально поступаються загальнополітичним друкованим виданням».

Станом на 1 серпня 2007 р. було оприлюднено 41 назву офіційних партійних органів, серед яких: СПУ – «Товариш», «Бюлетень», «Товариш плюс»; СДПУ – «Альтернатива»; СДПУ(о) – «Наша газета +»; КПУ – «Комуніст», «Комуніст України»; НРУ – «Час Руху»; Ліберальна партія України – «Ліберальна газета», «Ранок» (із додатком «Україна. Європа. Світ»), «Вісник Ліберальної партії України»; ПР – «Партія Регіонів»; Партія Зелених України – «Зелена, зелена трава»; Народна партія – «Народна»; НДП – «Україна і світ сьогодні»; ДПУ – «Майдан незалежності», «Вісник ДемПУ» тощо [12].

Насправді й Державний реєстр друкованих ЗМІ (загальнодоступний електронний ресурс), і сайти окремих політичних партій можуть спростувати ці цифрові показники. Наприклад, СДПУ(о) навіть у 2014 р. подає 1 загальноукраїнську газету та 10 регіональних (ще рік тому їх було 12). Окрім «Нашої газети +» (загальний тираж – від майже 330 тис. до понад 440 тис.), це «Наш взгляд» (Крим, 15 тис. пр.), «Об'єднана сила» (Львів, 5 тис. прим.), «Социал-демократия» (Луганськ, 10 тис. прим.), «Социал-демократ» (Ужгород, 30 тис. прим.) і «Natarmenti szocialdemokrata / Прикордонний соціал-демократ» (Берегове, угорською мовою, 5,2 тис. прим.), «Пульс тижня» (Чернігів, 15 тис. прим.), «Альтернатива» (Одеса, 15 тис. прим.), «Житомирщина молода» (5 тис. прим.), «Правда і кривда» (Суми, 5 тис. прим.), «Перспектива» (Севастополь, 5 тис. прим.) [13]. Всі ці видання зареєстровані партійними осередками СДПУ(о) до 2007 р., сумарний тираж становить понад 425 тис. прим. (2 видання – щомісячники, 1 виходить двічі на місяць, 8 – тижневики).

Якщо порівнювати тиражі загальнополітичних чи загальноінформаційних видань в Україні, то вони не такі вже й великі, тобто не повинні «глобально» відрізнятися, наприклад, від «Нашої газети +» (330 тис. прим.), адже «Вікіпедія» подає такі дані тиражів: «Факты и комментарии» – 761 тис., «Сегодня» – 155 тис. прим., «День» – 62 тис. прим., «Дзеркало тижня» – 57 тис. прим. Хіба що накладі української партійної преси суттєво програють порівняно з російськими політичними газетами: «Правда» (КП РФ) – 1,6 млн прим. на місяць, відповідно «ЛДПР» – 1,8 млн, «Справедливая Россия» – 2 млн прим. [6].

Можливо, довідка міністра юстиції враховувала тільки загальнонаціональну партійну пресу, не беручи до уваги обласні, міські, районні партійні осередки та їхню пресу, що була зареєстрована Управліннями у справах преси та інформації чи Комітетами інформації обласних державних адміністрацій (але й такі відомості входять до загального державного реєстру друкованих ЗМІ).

В цьому можна переконаватися на підставі тих видань, що зберігаються, зокрема, у фондах НБУВ.

Лідерами партійних перегонів на виборах до Верховної Ради України 2012 р. стали відповідно: Партія Регіонів, ВО «Батьківщина», партія «УДАР», КПУ, ВО «Свобода». З усіх попередніх (порівняно з 1998 р.) «політичних гравців» утрималася лише КПУ, хоча й утратила частину свого електорату.

Особливих секретів у створенні назв партійних часописів, мабуть, не існує. Наприклад, КПУ найчастіше зверталася до тих «базових імен», які уособлювали комуністичні ідеали та були знайомі певному контингенту читачів ще з часів тоталітаризму: це «радянський» («Радянська Волинь», «Радянська Буковина», «Радянська Таврія»), «комуніст / комуністичний» («Комуніст», «Київський комуніст», «Коммунист Крима»), «правда» («Вінницька правда», «Дарницька правда», «Правда комуніста», «Приазовская правда») та ін., що легко ідентифікуються з попередніми ленінськими традиціями преси як колективного пропагандиста, агітатора та організатора.

18 лютого 1999 р. Міністерство інформації України зареєструвало (фактично перереєструвало) теоретичний і практичний журнал «Комуніст України», засновником якого виступив ЦК КПУ. З огляду на те, що часопис із такою назвою існував із 1925 р. українською мовою, а також російською – із 1950 р. і вважався солідним форпостом комуністичних ідей в УРСР, то спадкоємність тут неминуча. Архів номерів нового видання можна переглянути на сайті Інституту проблем соціалізму.

Символи видань КПУ залишаються впродовж кількох десятиліть (як попередньо – КПРС) незмінними. Приміром, на сторінках газети «Севастопольская правда» (засновник – Севастопольський міський комітет Компартії України) на логотипі міститься портрет Леніна, герб Севастополя та медаль із зображенням адмірала флоту Радянського Союзу М. Г. Кузнецова. В заставках до матеріалів використовується червоний колір та знамена з серпом і молотом, а також написом КПУ (подібні традиційні ознаки наявні і в загальноукраїнській газеті «Комуніст» та її електронному варіанті).

Внизу кожної сторінки можна побачити заклики: «Отстаивайте же Севастополь!», «В новой раде, как и в старой, интересы трудового большинства защищает одна фракция – фракция КПУ» (с. 1), «Голосуем за коммуниста! Вернем страну народу!», «Мы должны остановить фашизм!» (с. 2), «Помни! Выбор зависит от каждого из нас! Пойди 7 июля на выборы и проголосуй за севастопольца Василия Пархоменко!» (с. 3). Серед рубрик газети є такі: «Юбилей Компартии Украины», «С миру по строчке», «Наши даты»; публікації мають заголовки: «Нам важен каждый боец», «20 лет борьбы», «Закон о статусе Севастополя – это реально», «Обращение Севастопольского отде-

ления Антифашистского комитета Украины», «Благодарность ветерана», «Выборы – проверка на прочность», «Без борьбы нет победы», «Разве можно верить таким», «Народ запуган властью и олигархами» (2013. – 15 черв.).

Брендом СПУ виступає «Товариш» як загальнопартійна газета та сполучна ланка між однопідприємцями. У 2007 р. партія створила товариство з обмеженою відповідальністю «Медіахолдинг Соціалістичної партії України». Тодішній перший секретар ЛОК СПУ Є. Таліпов пояснив це необхідністю боротися з «негативною інформацією» і перекрученими фактами, вважаючи в цьому протистоянні основним засобом та ефективною зброєю медіахолдинг [14]. До його складу мали увійти регіональні партійні видання СПУ, а також інтернет-ресурси, підтримувані партією. Вже у 2008 р. за сприяння медіахолдингу було засновано нові газети «Товариш Прикарпаття», «Товариш Крим», «Товариш плюс», «Товариш Хмельниччини».

З появою Партії Регіонів та нарощуванням мобілізаційно-ідеологічного впливу на населення України логічно починає формуватися партійна преса її лідерів. Як правило, нові видання підтримували іміджеву назву, тому серед газет цієї партії найчастіше використовується слово *регіон*: від «Наш регіон» (Донецьк) до відповідних назв із компонентом територіальності – Вінницький, Поліський, Київський, Гадацький, Львівський, Дарницький, Столичний, Сумський, Новоодеський, Приазовський, Корабельний тощо (наприклад, «Поліський регіон», «Приазовский регион»), або констатації на зразок «Регіон ...» («Регіон Алушта», «Регіон Сіверщина», «Регіон Керчь», «Регіон Севастополь»). Серед інших назв видань – також «Правда региона» (Севе́родонецьк), «Пульс региона» (Херсон), «Регіон плюс» (Першотравенськ), «Регіон-експресс» (Запоріжжя), «27 регион» (Севастополь) [10].

Загалом у Державному реєстрі друкованих ЗМІ та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності зі словом «регіон» пов'язано 58 назв. Не всі «регіональні» видання засновано ПР: серед них є газета «Харків – сильний регіон», створена однойменним громадським об'єднанням у 2008 р., «Регіон-Магнат» – приватним підприємством «Атлант», «Регіон Кривбас» (винятково українською мовою) – Криворізькою міською організацією політичної партії «Могутня Україна» [10] тощо.

При цьому, якщо КПУ уважно ставилася до мови видання газет (частина – українськомовні, частина – російськомовні, деякі друкують матеріали «мовою оригіналу», спонукаючи до білінгвізму; деякі газети мають дві версії – українською і російською мовою), то для ПР

найчастіше основною мовою публікацій виступала російська мова.

У 2002–2010 рр. зареєстровано понад два десятки видань ВО «Батьківщина». Тут теж не довелося вигадувати назви часописів, більшість із них мають у логотипі визначальне слово *батьківщина*: передусім «основна» «Батьківщина» та споріднені з нею обласні та міські партійні органи: «Батьківщина – Закарпаття», «Батьківщина Чернігів», «Батьківщина Каланчак», «Київщина – моя Батьківщина», «Львівська Батьківщина», «Твоя Батьківщина», «Наша Батьківщина – Прикарпаття», «Голос Батьківщини» та ін. [10]. Все ж варто зазначити, що ці партійні газети в незначній кількості представлені у фондах НБУВ.

Висновки. Таким чином, моніторинг партійних газет, засновниками яких є безпосередньо вказані комітети, бюро, осередки чи об'єднання (ЦК, обкоми, міськкоми, райкоми тощо) різних партій України, доводить, що кількісні показники цього сегмента друкованих ЗМІ – не кілька десятків, а кілька сотень. До того ж це реальні показники, адже газети повним комплектом чи у вигляді кількох номерів наявні в НБУВ. Інформація, яку можна почерпнути з Державного реєстру друкованих ЗМІ за всі роки незалежності України, суттєво відрізняється від наявної у бібліотеці: не тільки тому, що не всі обов'язкові примірники партійної преси потрапляють до найбільшого національного книгозховища, а ще й тому, що зареєстровані газети й журнали не завжди реалізуються у практичній видавничо-інформаційній діяльності.

Дослідження партійної преси в Україні має, на нашу думку, значні перспективи. Напрями можуть бути різними: встановлення чітких кількісних показників, визначення якісних параметрів, напрацювання типологічних ознак, контент-аналітичні розвідки тощо. Підґрунтям для подібної роботи стане й запропонована тут джерелознавча основа партійної преси в Україні.

1. Закон України «Про політичні партії в Україні» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 23. – URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2365-14> (12.06.2014).

2. Крупський І. Партійне керівництво пресою як форма контролю ЗМІ: російський досвід і українські реалії (1917–1925 рр.) / Іван Крупський // Теле-радіожурналістика. – 2012. – Вип. 11. – С. 32–39.

3. Ваколя З. Партійна преса міжвоєнного Закарпаття як засіб виховання політичної культури [Електронний ресурс] / Зоряна Ваколя // Агенція досліджень регіонального соціуму «Карпатія». – URL: <http://www.zakarpattia.com/?p=1660/> (15.06.2014).

4. Потіха А. Л. Партійна преса як джерело наукової інформації в процесі дослідження становлення і розвитку партійної преси в Україні / А. Л. Потіха // Наукові праці НБУВ. – 2009. – Вип. 25. – С. 209–216; Потіха А. Л. Інформація партійних ЗМІ в системі комунікативного ресурсу бібліотек / А. Л. Потіха // Там само. – 2012. – Вип. 33. – С. 211–232; Потіха А. Л. Сайти політичних партій як джерело підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів / А. Л. Потіха // Там само. – 2013. – Вип. 36. – С. 283–295.

5. Карпенко В. Преса і незалежність України: практика медіа-політики 1988–1998 рр. : навч. посіб. / Віталій Карпенко. – К. : Нора-Друк, 2003. – 355 с.

Дранишнікова Е. А. Партийные издания в структуре печатных СМИ России: типологические характеристики и содержание (на примере прессы политических партий 2008–2011 гг.) [Електронний ресурс] / Елена Александровна Дранишнікова // Медіаскоп : електронний науковий журнал факультета журналістики МГУ імени М. В. Ломоносова. – 2011. – / Вип. 11. – URL: <http://mediascope.ru/node/956> (05.05.2014).

6. Державна реєстраційна служба України. Політичні партії [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.drsvu.gov.ua/party> (18.08.2014).

7. Закон України «Про обов'язковий примірник документів» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 22–23. – URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/595-14> (15.05.2014).

8. Видання політичних партій, рухів, самодіяльних громадських об'єднань і товариств в Україні 1989–1990 рр. : каталог (за матеріалами газетних фондів ЦНБ ім. В. І. Вернадського АН УРСР). – Едмонтон, 1991. – 34 с.

9. Державний реєстр друкованих засобів масової інформації України та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності [Електронний ресурс]. – URL: <http://dzmi.informjust.ua/home/index> (17.06.2014).

10. Лубченко І. Українська журналістика: між учора і завтра / Ігор Лубченко // Публіцистика незалежної України : хрестоматія / упоряд. О. К. Глушко, В. О. Карпенко. – К. : Університет «Україна», 2009. – С. 205–223.

11. Про офіційну та не зовсім офіційну партійну пресу [Електронний ресурс] // Права людини в Україні : інформаційний портал Харківської правозахисної групи. – URL: <http://khp.org.index.php&id=1186496763> (15.06.2014).

12. СДПУ(о). Партійна преса [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.sdpuo.com/speech/newspaper/> (15.06.2014).

13. Талінов Євген: Соціалісти боротимуться з «негативною інформацією» [Електронний ресурс]. – URL: <http://zik.ua/ua/news/2007/01/29/62053> (17.06.2014).

Подано до редакції 30. 09. 2014 р.

Georgiievska Viktoriya. Party periodicals genesis in Ukraine (1989–2013): aspect of sources.

The main informational sources on the development of party periodicals of the last 25 years in Ukraine are analyzed in the article. Attention is given to the political party's activity in the field of printed mass media in our state. Those parties are stressed that have a scope of own periodicals as means of political influence on masses.

Keywords: political parties, periodicals, legal documents of Ukraine.

Георгиевская В. В. Генезис партийной прессы в Украине (1989–2013 гг.): источниковедческий аспект.

В статье исследуются основные источники информации о становлении и развитии партийной прессы за последние 25 лет в Украине, рассматривается деятельность политических партий в государстве относительно создания собственных печатных средств массовой информации. Определены периодические издания тех партий, которые создали сеть своих масс-медиа как инструментов политического влияния на население.

Ключевые слова: политические партии, периодика, законодательные документы Украины.